

DİĞER ANALİZ TEKNİKLERİ

İÇERİK

EŞDEĞERLİK

DOĞRUSALLIK

KAYNAK DÖNÜŞÜMÜ

SUPERPOZİSYONUN UYGULANMASI

THEVENIN VE NORTON TEOREMLERİ

ENFAZLA GÜC AKTARIMI

DİĞER ANALİZ TEKNİKLERİ

ÖĞRENME HEDEFLERİ

DOĞRUSALLIĞIN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ

Doğrusallığın iki eşdeğer tanımı vardır.
Çarpımsallık uygulaması gösterilecek

SÜPERPOZİSYON UYGULAMASI

Doğrusal devrelerde süperpozisyon özelliğinin bazı etkileri tartisılacak

THEVENİN VE NORTON TEOREMLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Bu teoremler, bir devrenin parçalarına odaklanmamıza ve gereksiz karmaşıklıkları gizlememimize imkan tanıyan çok güçlü analiz araçlarıdır.

MAKSİMUM GÜÇ TRANSFERİ

Bu, Thevenin ve Norton teoremlerinin çok kullanışlı bir uygulamasıdır.

DÜĞÜM VE ÇEVRE ANALİZİ YÖNTEMLERİ, BİR DEVREDEKİ HER BİLEŞENİN DAVRANISINI BELİRLEMEK İÇİN GÜCLÜ ARAÇLARDIR

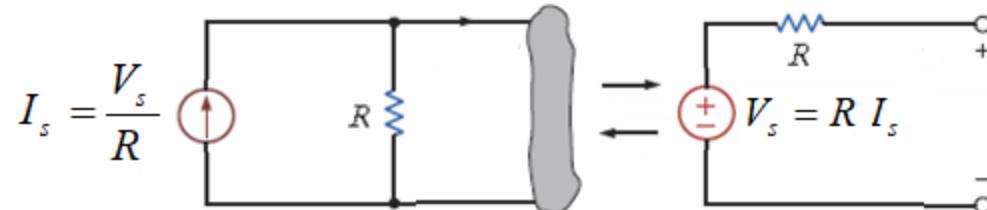
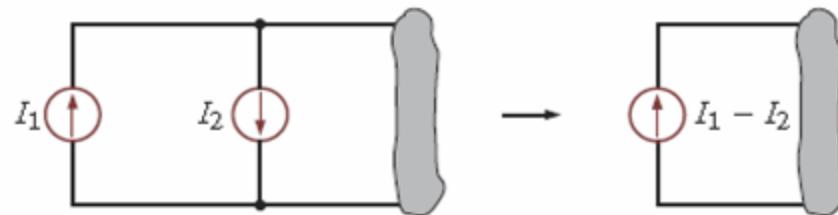
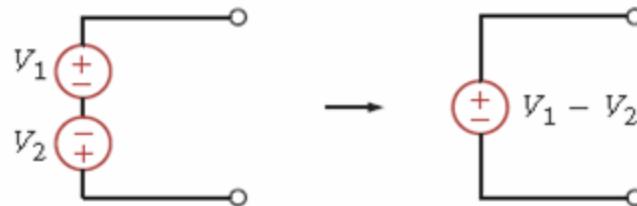
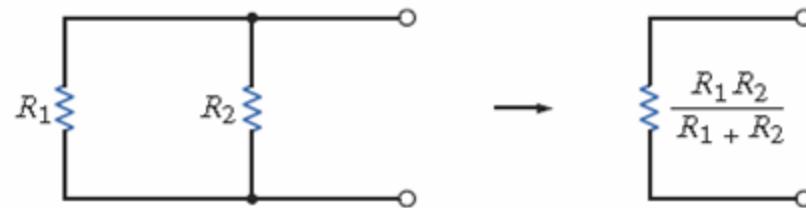
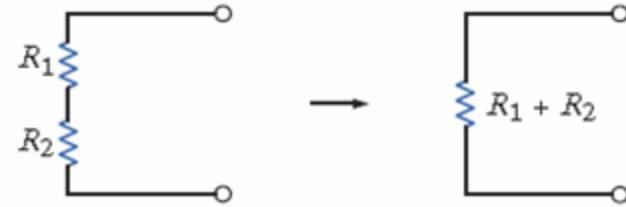
Daha önceki bölümde öğrendiğimiz teknikler, seri / paralel direnç birleştirmeleri, gerilim bölüşümü ve akım bölüşümü, genel metotlardan daha verimli olan fakat sınırlı bir uygulanabilirliğe sahip özel tekniklerdir.

Onları belleğimizde tutmak ve daha verimli olduklarında kullanmak gibi bir avantaja sahibiz.

**Bu bölümde,
bazı devrelerin analizini basitleştiren ek tekniklerden bahsedeceğiz.**

Aslında bu teknikler, şimdije kadar tanıttığımız kavramlar üzerine kuruludur: Doğrusallık ve devre eşdeğerliği.

BAZI EŞDEĞER DEVRELER

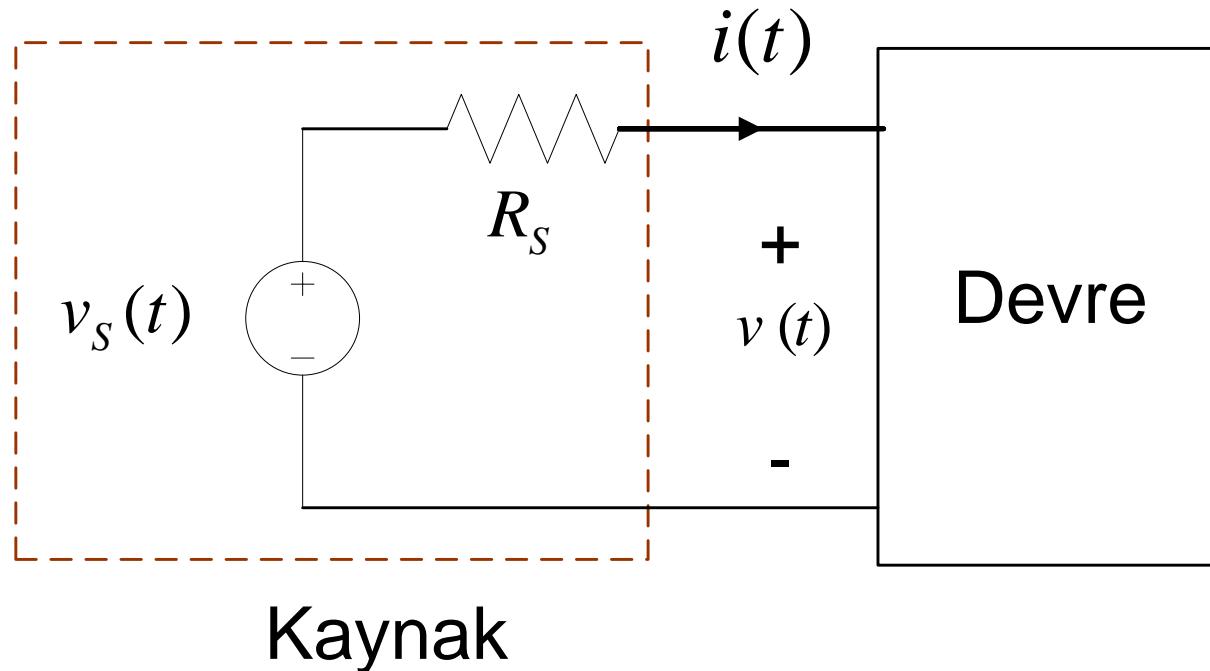

Eşdeğer Kaynaklar

- İdeal akım kaynağı üreteceği akımın ihtiyacı kadar gerilime sahiptir.
- İdeal gerilim kaynağı üreteceği gerilime oranlı bir şekilde akım verir.
- Gerçek gerilim kaynağı isteğe göre büyük miktarda akımı karşılayamaz.
- Gerçek akım kaynağı isteğe göre büyük uç gerilimine sahip olamaz.

Daha Gerçekçi Kaynak Modeli

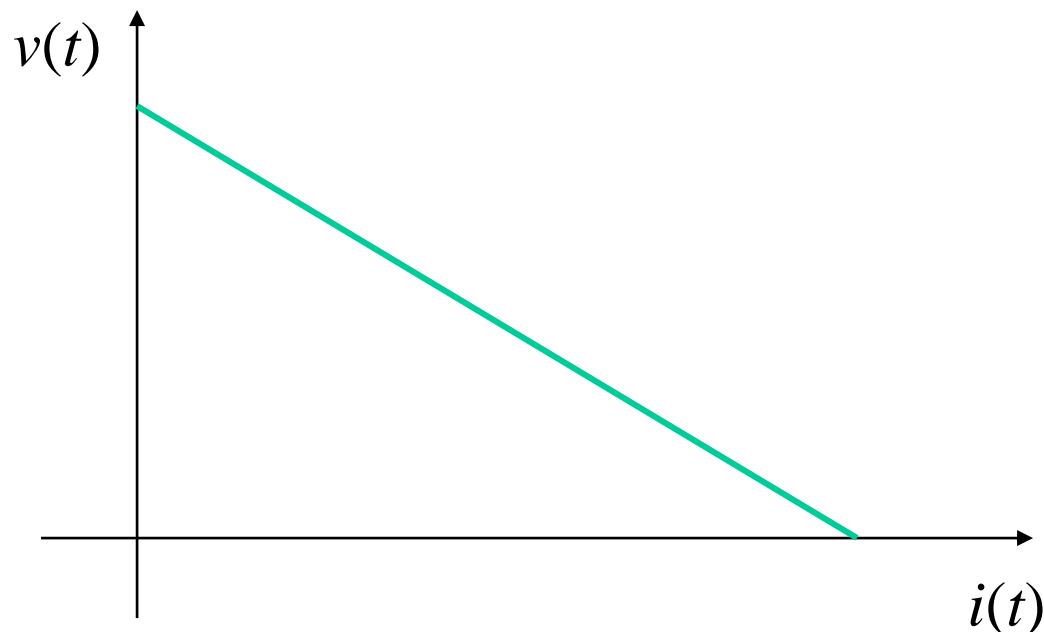
Gerçek Gerilim Kaynağı

I-V Bağıntısı

Bu kaynak modeli için I-V bağıntısı

$$v(t) = v_s(t) - R_s i(t)$$

Açık Devre Gerilimi

- Eğer kaynaktan akım çekilmiyorsa kaynak açık devre olarak gösterilir.
- $i(t)$ sıfıra eşitken kaynak uçlarındaki gerilim, açık devre gerilimi olarak adlandırılır:

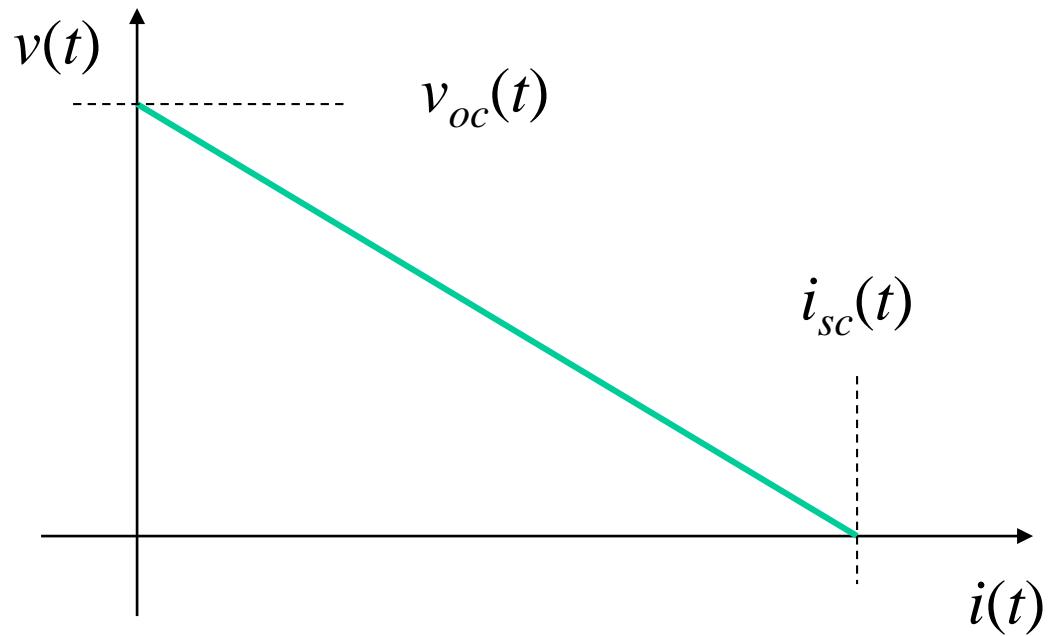
$$v_{oc}(t)$$

Kısa Devre Akımı

- Eğer kaynak uçlarındaki gerilim sıfır ise, kaynak kısa devre olarak gösterilir.
- $v(t)$ sıfıra eşitken akan akım, kısa devre akımı olarak adlandırılır:

$$i_{sc}(t)$$

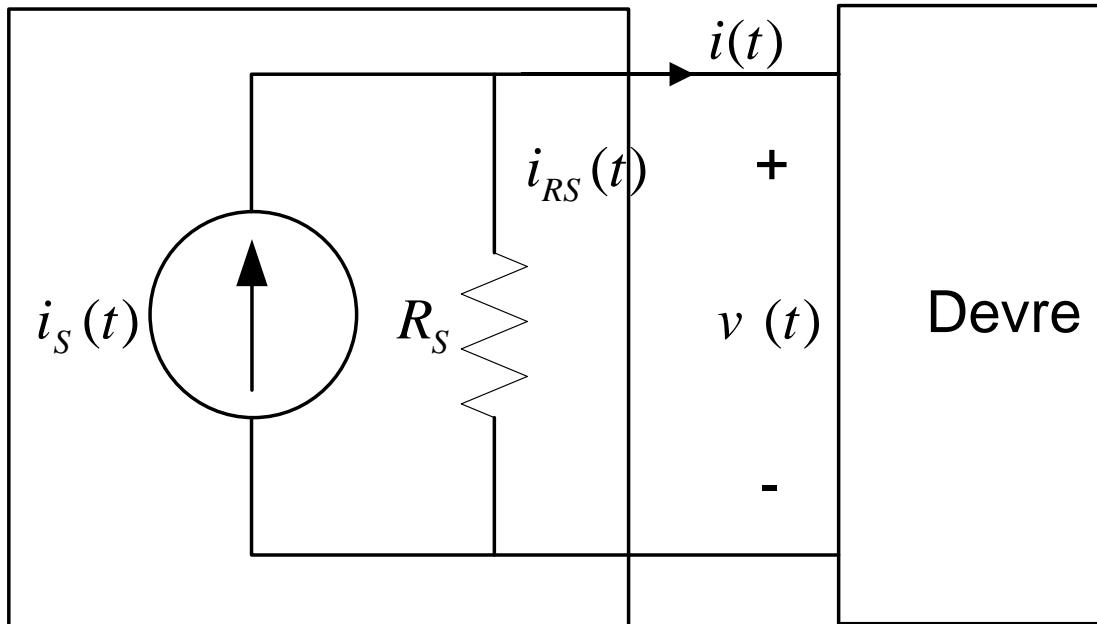
$v_{oc}(t)$ ve $i_{sc}(t)$

$v_{oc}(t)$ ve $i_{sc}(t)$

- I-V hattının her iki ekseni kestiği yerde, açık devre gerilimi ve kısa devre akımı belirlenir.
- Aynı I-V karakteristiklerine sahip her devre eşdeğer devredir.

Gerçek Akım Kaynağı

$$i_{RS}(t) = \frac{v(t)}{R_s}$$

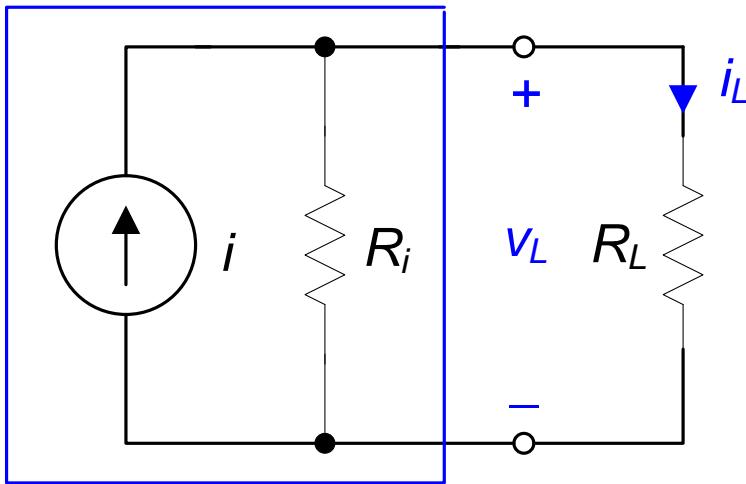
Kaynak Dönüşümü

- Eşdeğer kaynaklar bazı devrelerin analizini basitleştirmek için kullanılabilir.
- Bir dirençle seri bağlı bir gerilim kaynağı, bir dirençle paralel bağlı bir akım kaynağına dönüştürülebilir.
- Bir dirençle paralel bağlı bir akım kaynağı, bir dirençle seri bağlı bir gerilim kaynağına dönüştürülebilir.

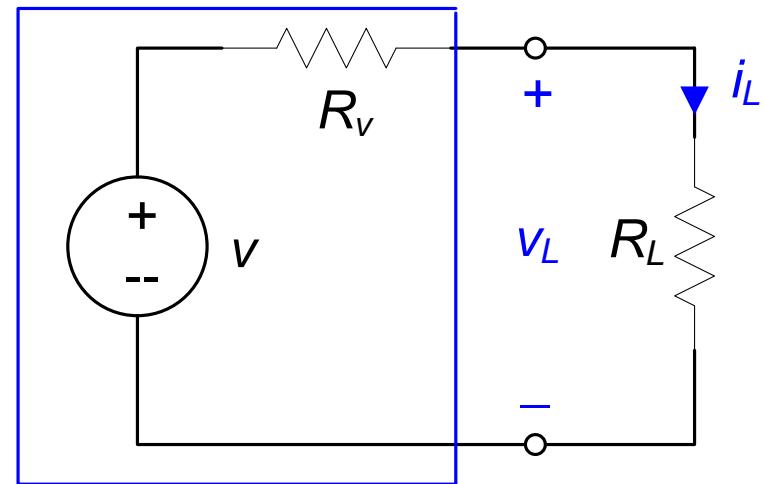
Eşdeğer Kaynaklar

İki kaynağın eşdeğer olması için gerekli şartları belirlemeliyiz.

kaynak

kaynak

$$i = i_L + \frac{v_L}{R_i}$$

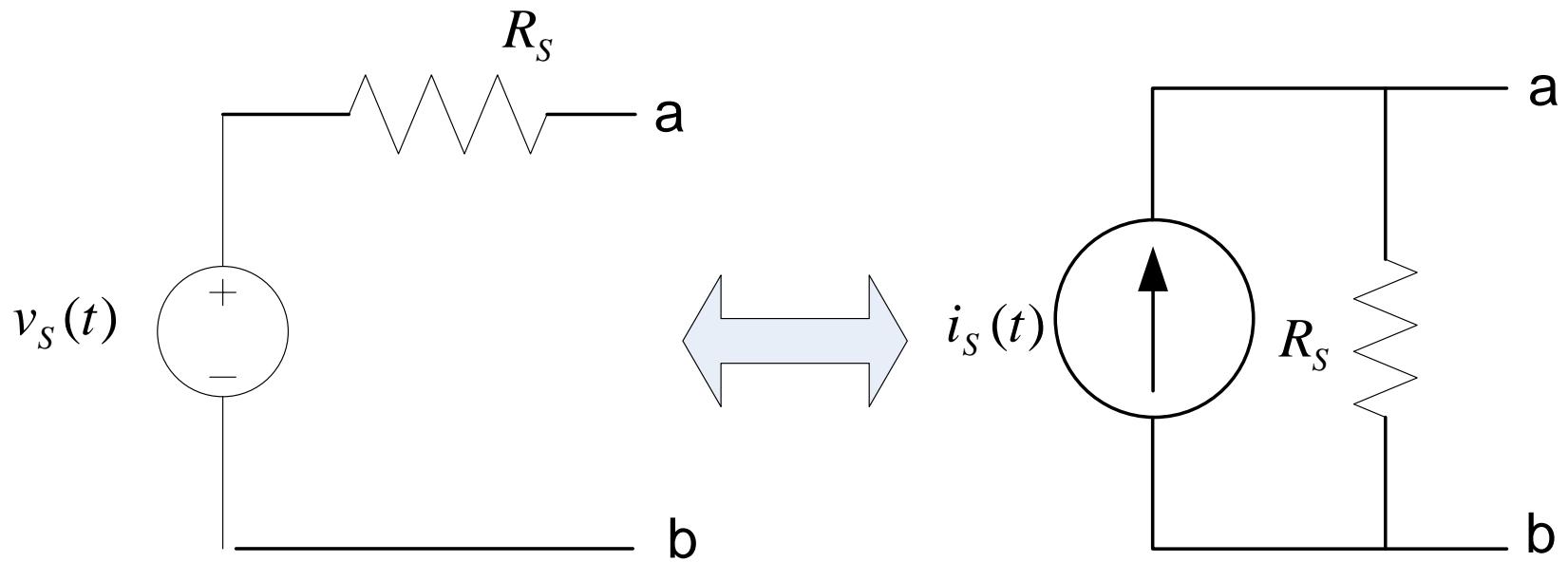
$$iR_i = R_i i_L + v_L$$

$$v = i_L R_v + v_L$$

İki devrenin eşdeğer olması için üç karakteristiklerinin aynı olması gereklidir

$$v = iR_i \quad ve \quad R_i = R_v \quad olmalı$$

Kaynak Dönüşümü

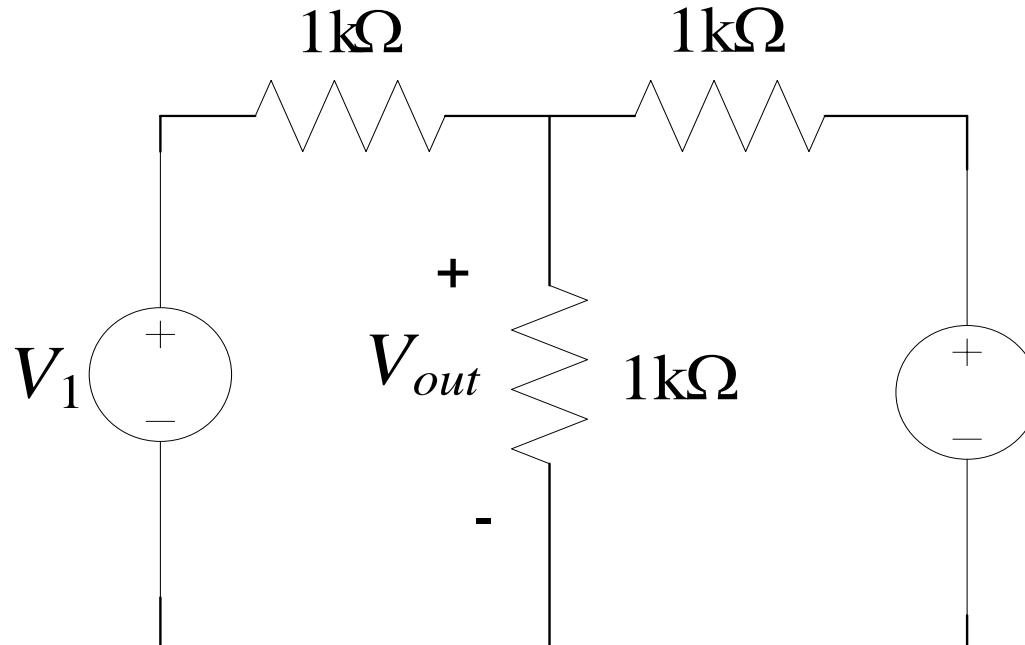

$$I_s = \frac{V_s}{R_s}$$

$$V_s = R_s I_s$$

Kaynak Dönüşümü Analizi

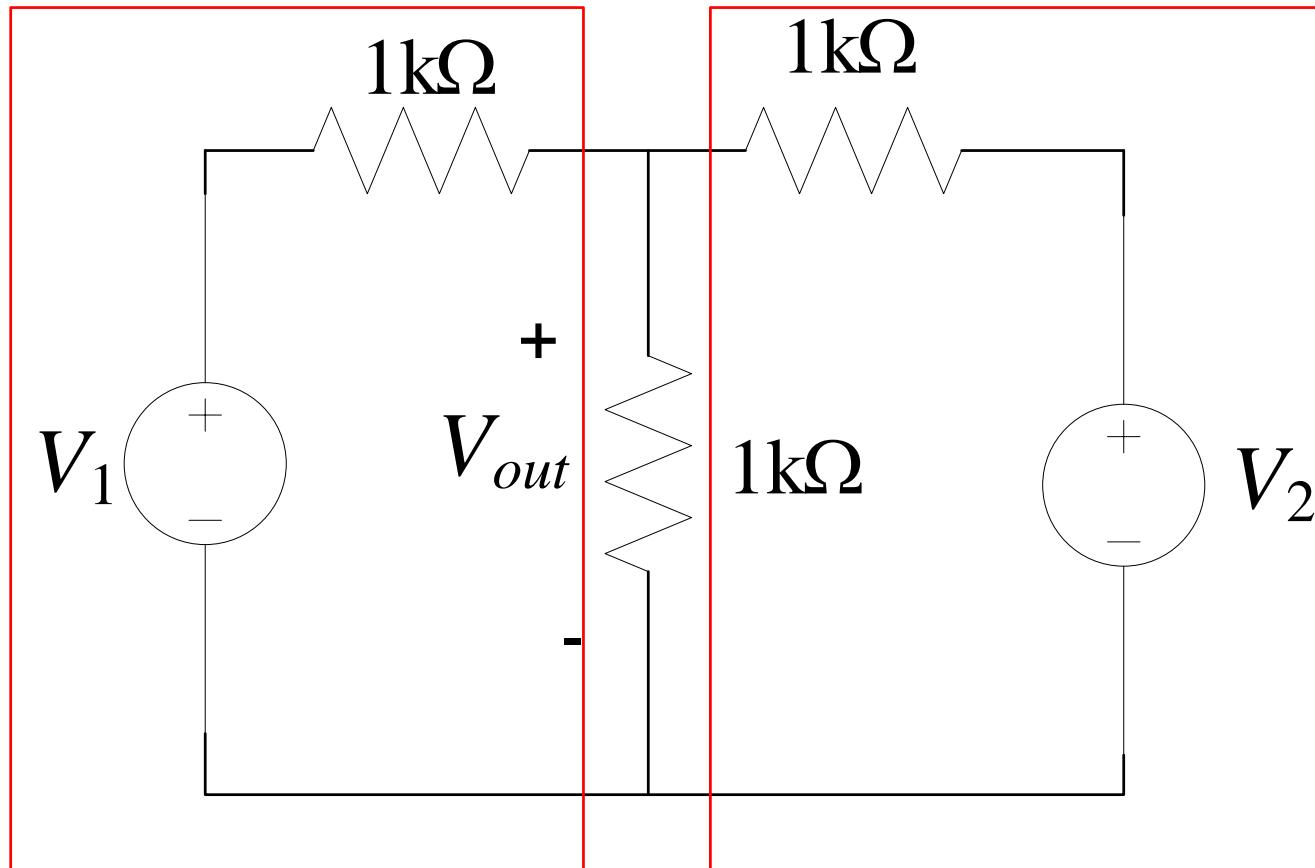
Örnek-1. V_{out} gerilimini bulunuz

Kaynak dönüşümü bu devrenin analiz edilmesini nasıl kolaylaştırır?

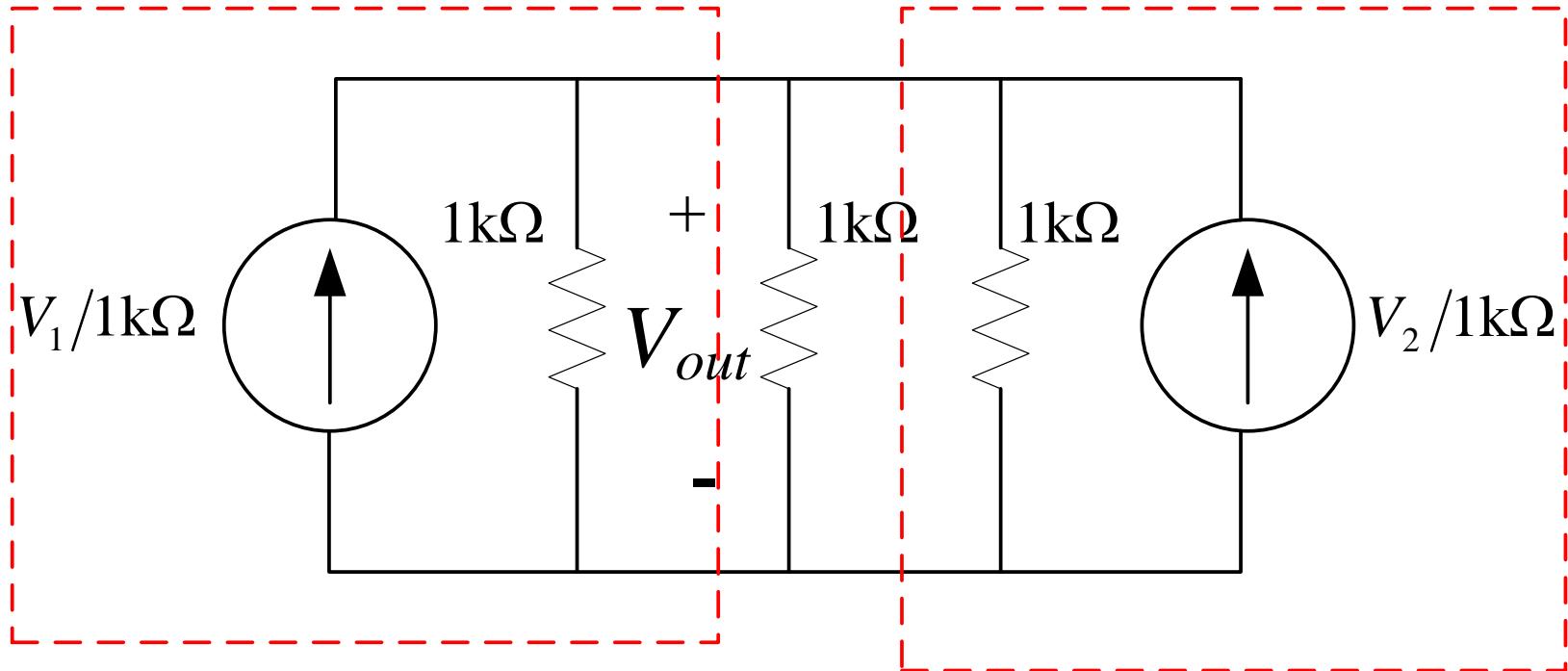
Kaynak Dönüşümü Analizi

Örnek-1. (devamı)

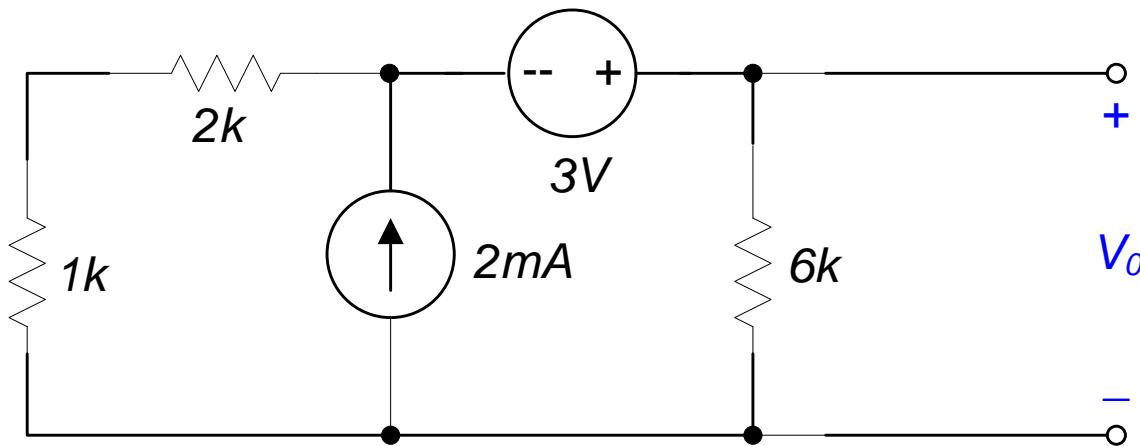
Kaynak Dönüşümü Analizi

Örnek-1. (devamı)

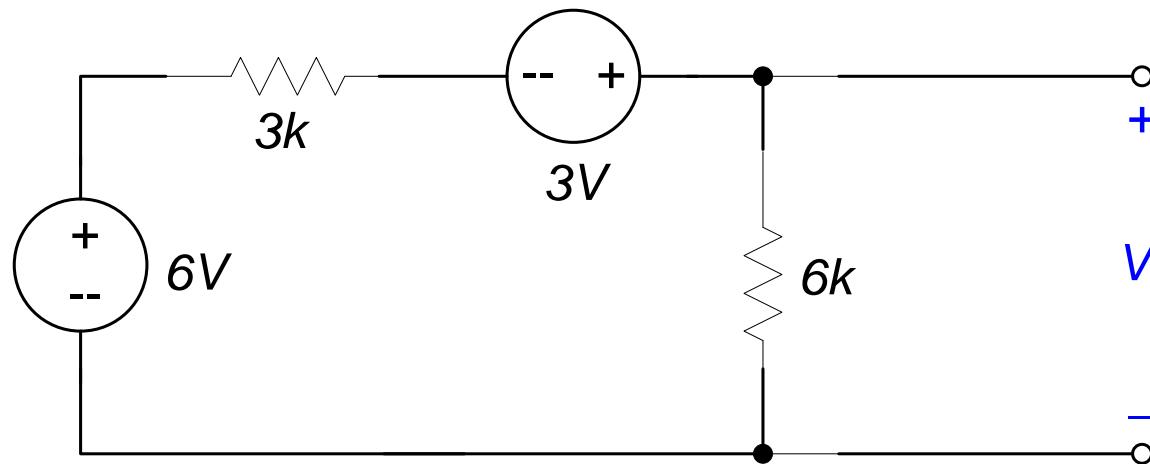

Tek düğüm çiftli devre olduğundan,
akım bölüşümü kuralı uygulanabilir.

Örnek-2. V_0 gerilimini bulunuz

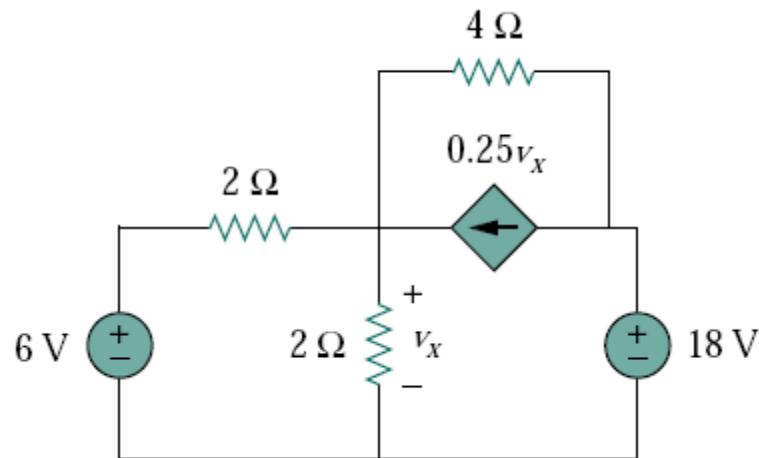

Kaynak dönüşümü yapılır ve gerilim bölüşümü ile V_0 bulunur

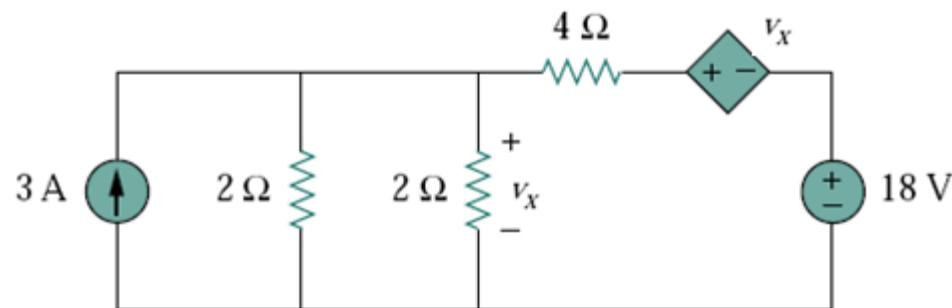

$$V_0 = 9 \left(\frac{6k}{3k + 6k} \right) = 6V$$

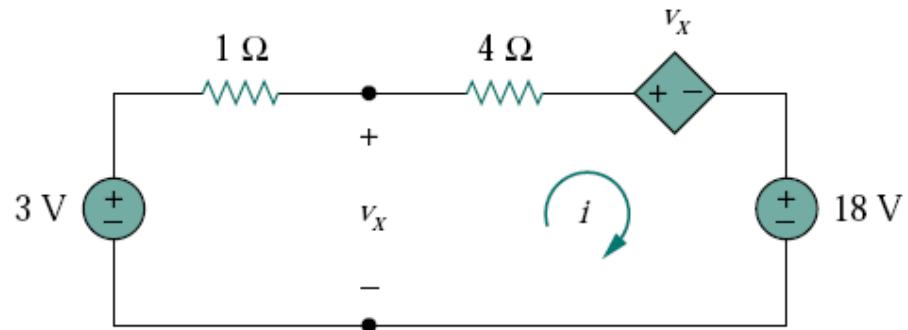
Örnek-3. Şekildeki devrede V_x değerini kaynak dönüşümü ile bulunuz

1.Adım

2.Adım

$$-3 + 5i + v_x + 18 = 0$$

$$-3 + 1i + v_x = 0 \quad \Rightarrow \quad v_x = 3 - i$$

Çevre denklemi yeniden düzenlenliğinde

$$15 + 5i + 3 - i = 0 \quad \Rightarrow \quad i = -4.5 \text{ A}$$

$$v_x = 3 - i = 7.5 \text{ V.}$$

DOĞRUSALLIK

**Kullanılan modeller doğrusaldır.
Matematiksel olarak bunlar, süperpozisyon ilkesini yerine getirirler.**

MODEL $y = \mathbf{T}\mathbf{u}$ DOGRUSALDIR EGER

$$\mathbf{T}(\alpha_1\mathbf{u}_1 + \alpha_2\mathbf{u}_2) = \alpha_1\mathbf{T}\mathbf{u}_1 + \alpha_2\mathbf{T}\mathbf{u}_2 \text{ ISE.}$$

(muhtemel bütün $\mathbf{u}_1, \mathbf{u}_2$ giriş çiftleri

ve muhtemel bütün α_1, α_2 katsayılar için)

Doğrusallık tanımı, süperpozisyon ilkesini ikiye böler.

$y = \mathbf{T}\mathbf{u}$ DOGRUSALDIR,

EGER;

$$1. \quad \mathbf{T}(\mathbf{u}_1 + \mathbf{u}_2) = \mathbf{T}\mathbf{u}_1 + \mathbf{T}\mathbf{u}_2, \quad \forall \mathbf{u}_1, \mathbf{u}_2 \quad \text{toplamsalilik}$$

$$2. \quad \mathbf{T}(\alpha\mathbf{u}) = \alpha\mathbf{T}\mathbf{u}, \quad \forall \alpha, \forall \mathbf{u} \quad \text{carpimsallik}$$

Doğrusallık, toplanabilirlik ve çarpımsallık ilkelerinin bir arada olmasını gerektirir.

Bir direnç elemanına

$i_1(t)$ akımı uygulanırsa; $v_1(t) = R i_1(t)$

$i_2(t)$ akımı uygulandığında; $v_2(t) = R i_2(t)$

Eğer, $i_1(t)+i_2(t)$ akımı uygulanırsa,

$$v(t) = R [i_1(t) + i_2(t)] = R i_1(t) + R i_2(t) = v_1(t) + v_2(t)$$

Bu durum, toplanabilirlik özelliğini gösterir.

Ayrıca, akım sabit bir K_1 değeri ile çarpılırsa, gerilim de K_1 sabit değeri ile çarpılır.

$$R K_1 i(t) = K_1 R i(t) = K_1 v(t)$$

Bu durum ise çarpımsallık özelliğini gösterir.

Doğrusallık devrenin birçok açıdan kullanışlılığını sağlar:

- *Superposizyon*: her kaynağın ayrı ayrı devreye etkisi hesaba katılır.
- *Eşdeğer devreler*: her devre eşdeğer kaynak ve direnç şeklinde gösterilebilir. (Thevenin ve Norton teoremleri).

- Konu olarak analiz metodlarından daha önemlidir, akım/gerilim değerlerinin toplamsallığına ve çarpımsallığına izin verir.
- Örnek olarak($V = R I$):

➤ Eğer akım KI ise, yeni gerilim

$$R(KI) = KV$$

➤ Eğer akım $I_1 + I_2$ ise, yeni gerilim

$$R(I_1 + I_2) = RI_1 + RI_2 = V_1 + V_2$$

DOĞRUSALLIK

Dirençli devreler için düğüm analizi kullanılarak,

$Av = f$ biçiminde modeller elde edilir.

v tüm düğüm gerilimlerini içeren bir vektör ve
 f bağımsız kaynaklara bağlı olan bir vektördür.

Aslında, model aşağıdaki gibi daha ayrıntılı ifade dilebilir.

$$Av = Bs$$

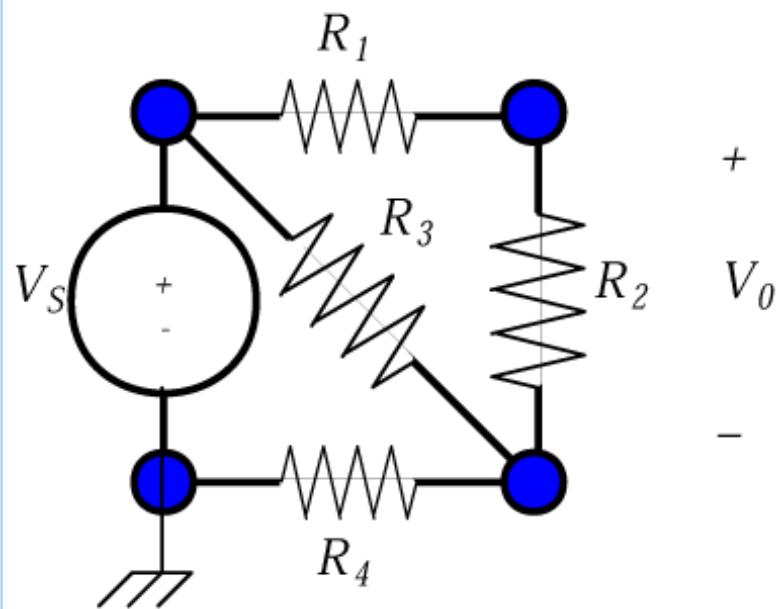
Burada, A, B, matrislerdir ve s, bağımsız tüm kaynakların bir vektördür.

Devre analizi için doğrusallık varsayımini,
özel analiz teknikleri geliştirmek için kullanabiliriz.

ÖNCE MEVCUT TEKNİKLERİ BİR GÖZDEN GEÇİRELİM

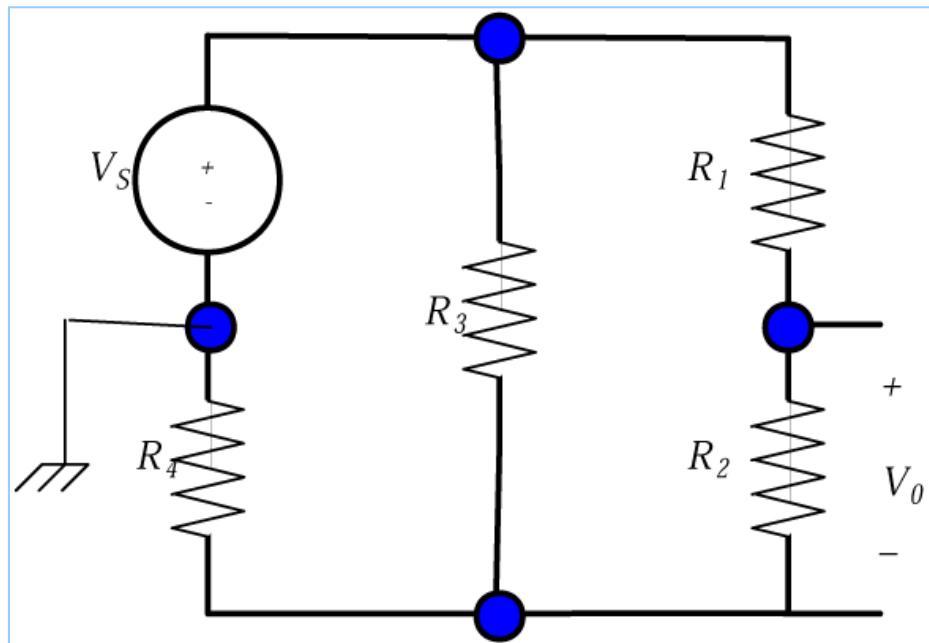
GEÇMİŞ TEKNİKLERİ GÖZDEN GEÇİRMEK İÇİN BİR ÖRNEK

V_O'I BULUN

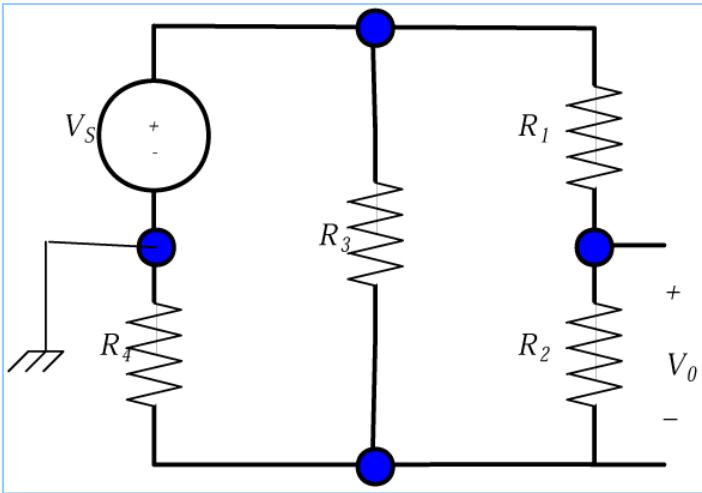

MEVCUT ÇÖZÜM TEKNİKLERİ?

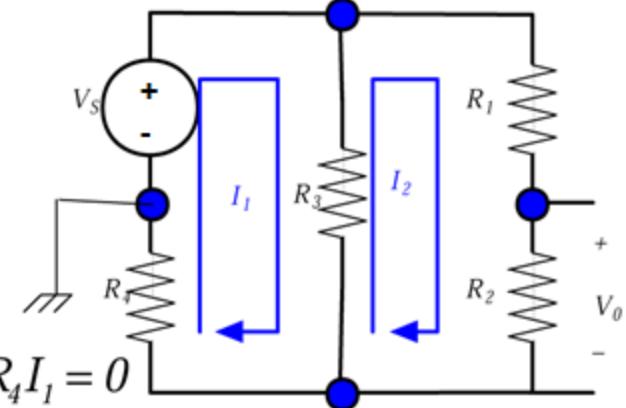
Devrenin yeniden çizilmesi, özel durumların tanınmasında bize yardımcı olabilir

V_O'I BULUN

ÇEVRE ANALİZİ

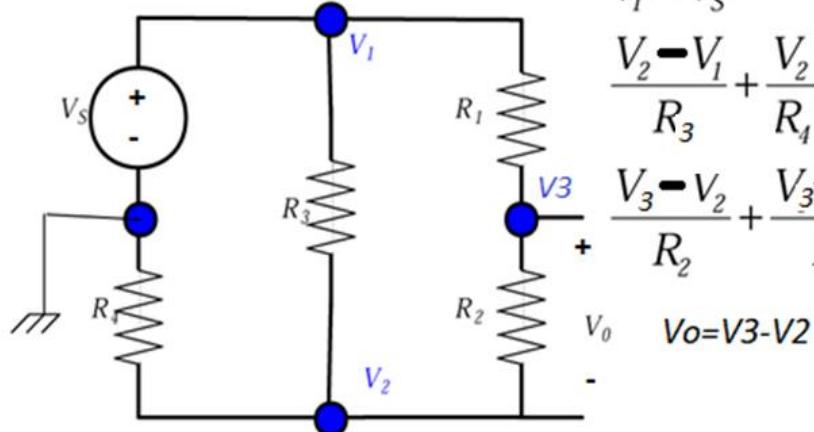

$$-V_S + R_3(I_1 - I_2) + R_4 I_1 = 0$$

$$R_3(I_2 - I_1) + (R_1 + R_2)I_2 = 0$$

$$V_O = R_2 I_2$$

DÜĞÜM ANALİZİ

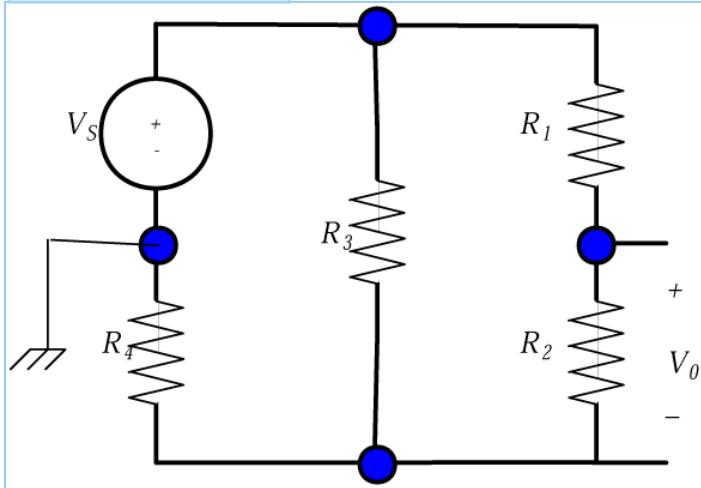
$$V_I = V_S$$

$$\frac{V_2 - V_I}{R_3} + \frac{V_2}{R_4} + \frac{V_2 - V_3}{R_2} = 0$$

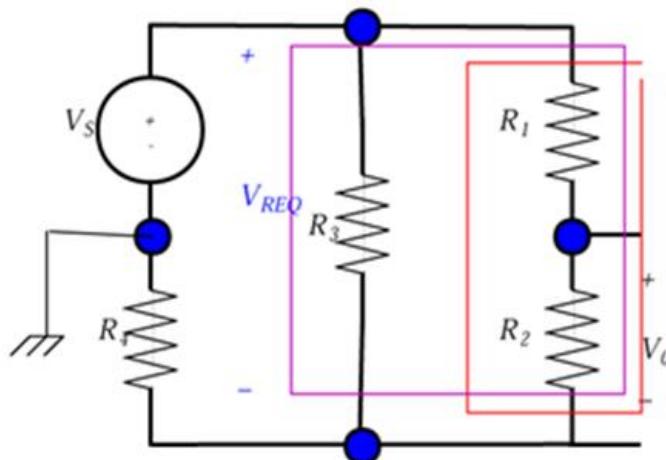
$$\frac{V_3 - V_2}{R_2} + \frac{V_3 - V_I}{R_1} = 0$$

$$V_O = V_3 - V_2$$

V_o 'I BULUN

SERİ/PARALEL DİRENÇ BİRLEŞTİRME

$$R_{EQ} = \frac{R_3(R_l + R_2)}{R_l + R_2 + R_3}$$

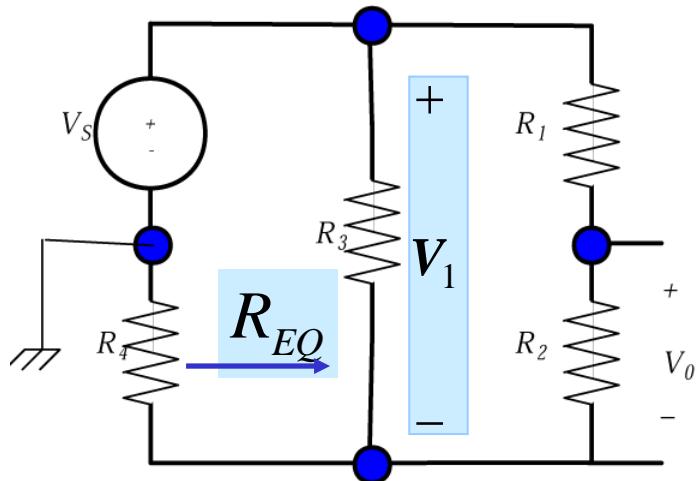
$$R_{EQ} = R_3 // (R_l + R_2)$$

$$V_{REQ} = \frac{R_{EQ}}{R_{EQ} + R_4} V_S$$

GERİLİM BÖLÜŞÜMÜ

$$V_o = \frac{R_2}{R_l + R_2} V_{REQ}$$

ÇARPIMSALLIĞI KULLANARAK ÇÖZÜM

Cevabın bilinmekte olduğunu varsayalım.
Girişleri kolay bir şekilde hesaplayabilir miyiz ?

Vo verilirse, V1 ters gerilim bölücü ile
hesaplanabilir

$$V_1 = \frac{R_1 + R_2}{R_2} V_0$$

... ve Vs ikinci bir ters gerilim bölücü ile hesaplanır.

$$V_S = \frac{R_4 + R_{EQ}}{R_{EQ}} V_1 = \frac{R_4 + R_{EQ}}{R_{EQ}} \frac{R_1 + R_2}{R_2} V_0$$

Vo değişkenini şimdi çözün

ÇARPIMSALLIĞI KULLANARAK ÇÖZÜM

İşlem tamamen algoritmik yapılabılır

1. Vo'a keyfi bir değer verin (örn. V'o = 1)

2. Kaynak değerini hesaplayın ve V'_s diye adlandırın

3. Doğrusallığı kullanın.

$$V'_S \rightarrow V'_0 \Rightarrow kV'_S \rightarrow kV'_0, \forall k$$

4. Verilen kaynak değeri (V_s),

$$k = \frac{V_s}{V'_S}$$

'ye karşılık gelir.

Dolayısıyla istenen çıkış değeri,

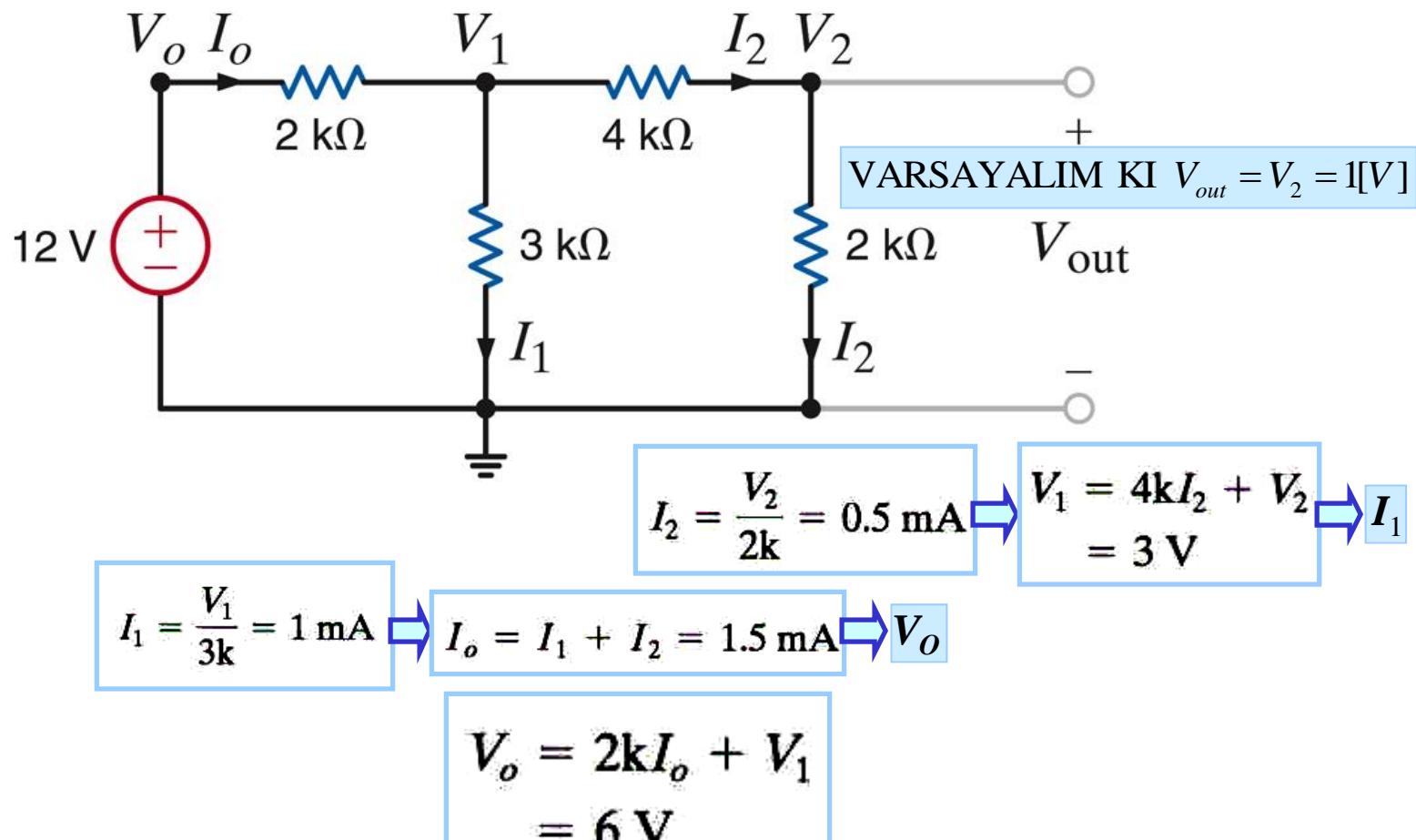
$$V_0 = kV'_0 = \frac{V_s}{V'_S} V'_0$$

Bu özel problemler için kullanışlı bir araçtır.

Normalde tek bir kaynak olduğu zaman, problemin geriye doğru çözülmesi aslında daha kolaydır.

ÇARPIMSALLIĞI KULLANARAK ÇÖZÜN

V_{out} 'ı bulun

ŞİMDİ ÇARPIMSALLIĞI KULLANALIM

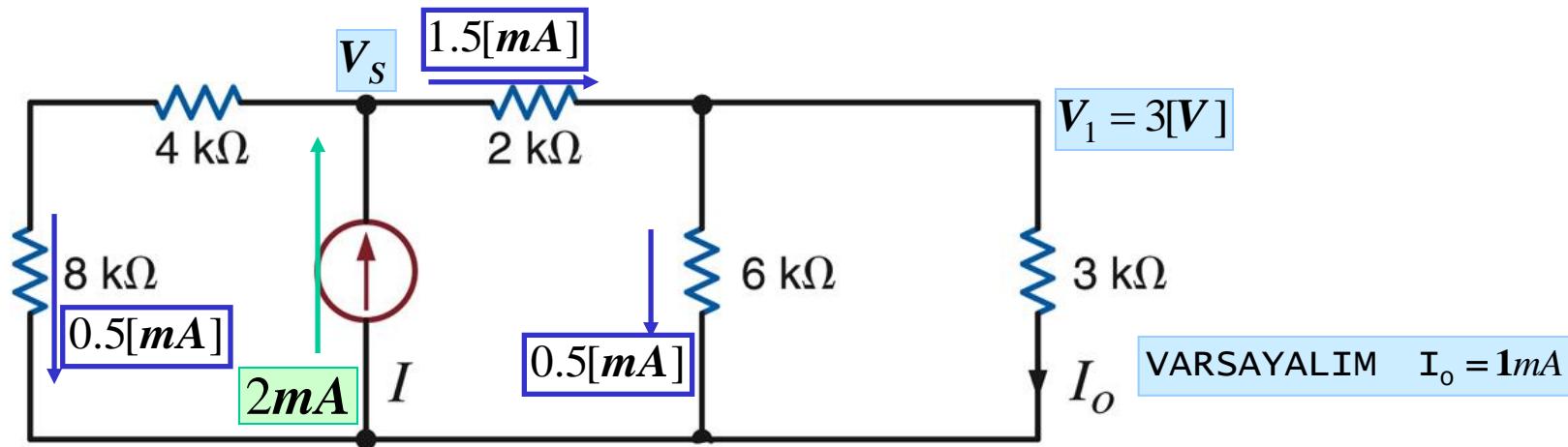
$$V_o = 6[V] \rightarrow V_{out} = 1[V]$$

$$V_o = 12[V] \rightarrow V_{out} = 2[V]$$

ÖRNEK

ÇARPIMSALLIĞI KULLANARAK I_o 'BULUN, $I=6mA$

$$V_S = 1.5[mA] \times 2k\Omega + V_1 = 6[V]$$

ÇARPIMSALLIĞI KULLANIN

$$I = 2mA \rightarrow I_o = 1mA$$

$$I = 6mA \rightarrow I_o = \underline{\hspace{2cm}}$$

KAYNAK SÜPERPOZİSYONU

Bu teknik doğrusallığın doğrudan uygulamasıdır

“Birçok bağımsız kaynak içeren herhangi bir doğrusal devrede, devrenin herhangi bir noktasındaki gerilim ve akım her kaynağın tek başına etkilerinin cebirsel toplamı olarak hesaplanabilir.”

Devrede yalnızca birkaç kaynak olduğunda kullanışlıdır.

Süperpozisyon İşlem Basamakları

1. Her bağımsız gerilim ve akım kaynağı için:
    - a) diğer bağımsız gerilim kaynakları kısa devre edilir.
(i.e., $V = 0$).
    - b) diğer bağımsız akım kaynakları açık devre edilir.
(i.e., $I = 0$).
  - Not: Bağımlı kaynaklara dokunulmaz!
  - c) Bu gerilim veya akım kaynağının hesaplanacak değişkene ne kadar etki yaptığı hesaplanır.
  2. Her bağımsız kaynağın yaptığı etki cebirsel olarak toplanır.

Diğer bağımsız kaynaklar sıfırlanarak, seçilmiş bağımsız kaynağın devreye yaptığı katkı bulunmaktadır.

Gerilim kaynağı $\Rightarrow$ Kısa devre.

Akim Kaynağı ⇒ Açık devre.

DAHA KOLAY AÇIKLAMAK İÇİN,
SADECE İKİ KAYNAKTAN OLUŞAN BİR DEVRE
KULLANIYORUZ

Doğrusallıktan dolayı

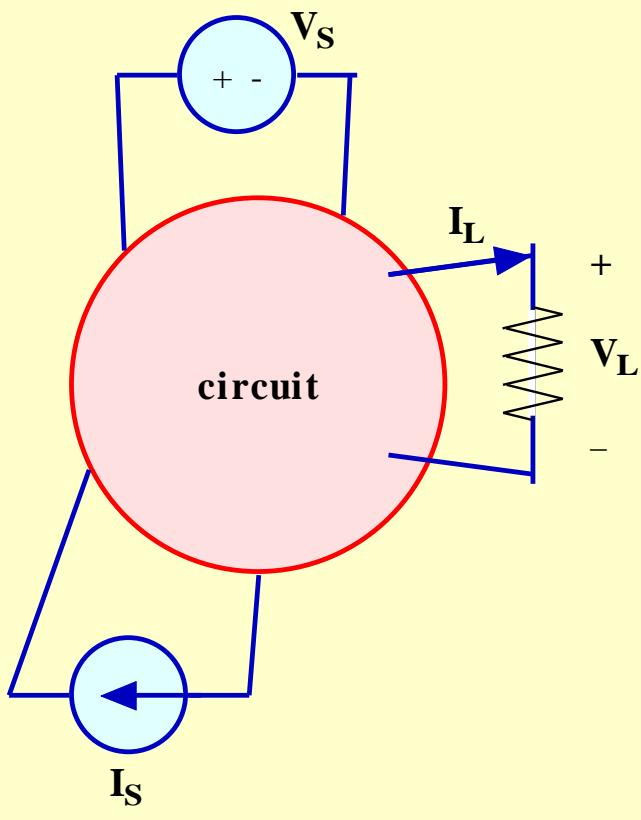
$$V_L = a_1 V_S + a_2 I_S$$

V_S 'NIN KATKISI

$$V_L^1$$

I_S 'NIN KATKISI

$$V_L^2$$

$$V_L^1$$

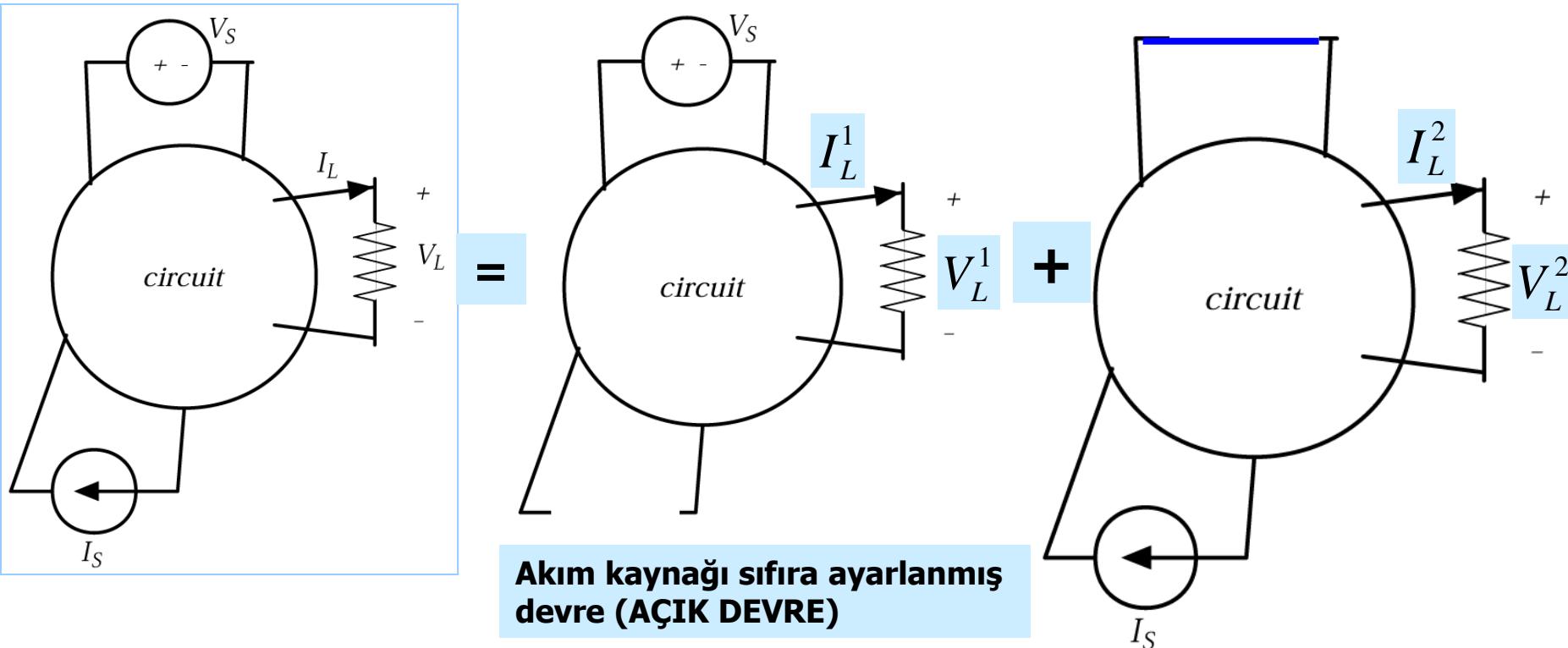
Akım kaynağını sıfıra ayarlayıp devreyi
çözerek hesaplanabilir

$$V_L^2$$

Gerilim kaynağını sıfıra ayarlayıp devreyi
çözerek hesaplanabilir

KAYNAK SÜPERPOZİSYONU

Gerilim kaynağı sıfıra ayarlanmış devre (KISA DEVRE EDİLMİŞ)

Modellerin doğrusallığından dolayı

$$I_L = I_L^1 + I_L^2$$

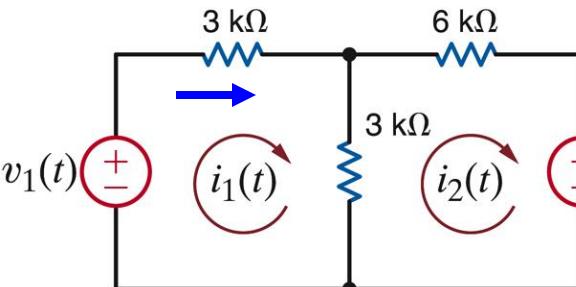
$$V_L = V_L^1 + V_L^2$$

Kaynak Süperpozisyonu prensibi

Tek kaynaklı iki devrenin çözümü, iki kaynaklı tek devrenin çözümünden daha basit veya daha uygun olursa, bu yaklaşım kullanışlı olacaktır.

ÖRNEK

i_1 Akımını hesaplayınız

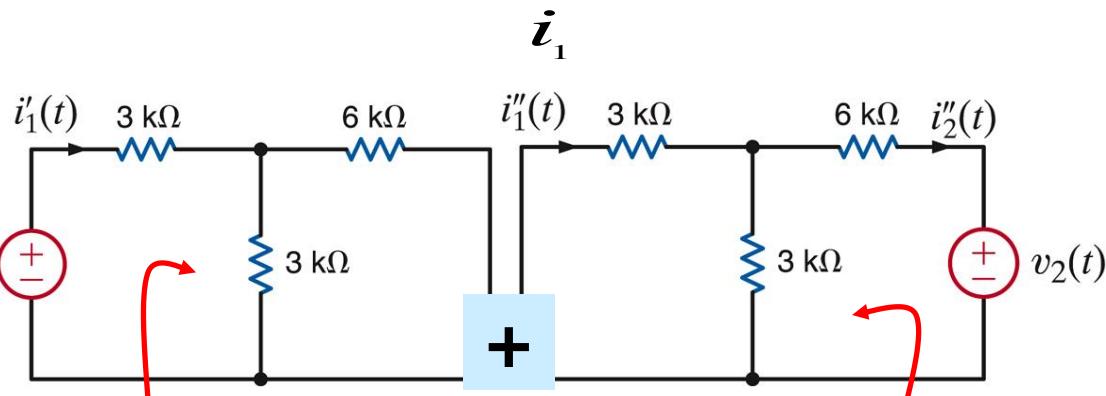

=

$$6ki_1(t) - 3ki_2(t) = v_1(t)$$

$$-3ki_1(t) + 9ki_2(t) = -v_2(t)$$

Çevre denklemleri

$$R_{eq} = 3 + 3 \parallel 6 [k]$$

$$R_{eq} = 6 + (3 \parallel 3) [k]$$

$$i_1'(t) = \frac{v_1(t)}{3k + \frac{(3k)(6k)}{3k + 6k}}$$

$$= \frac{v_1(t)}{5k}$$

v1'in etkisi

$$i_2'' = \frac{v_2}{R_{eq}}$$

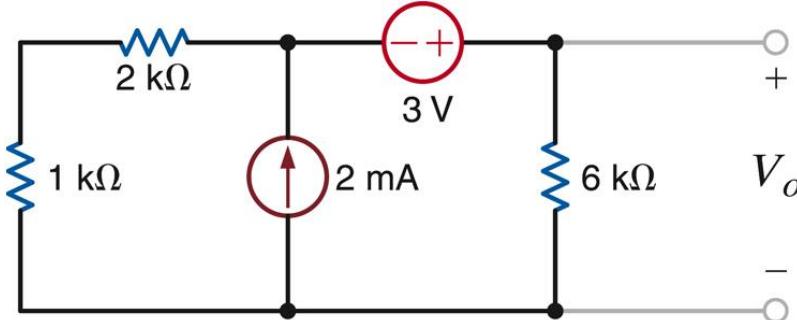
$$i_1''(t) = \frac{-2v_2(t)}{15k} \left(\frac{3k}{3k + 3k} \right)$$

$$= \frac{-v_2(t)}{15k}$$

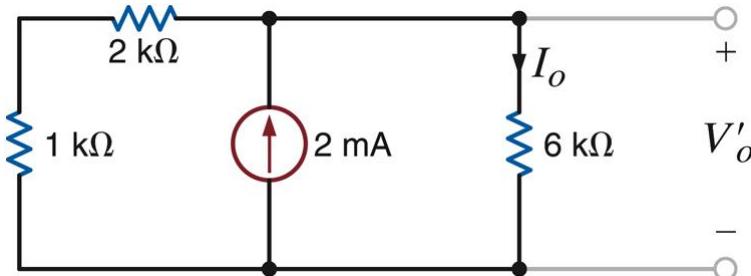
v2'nin etkisi

ÖRNEK

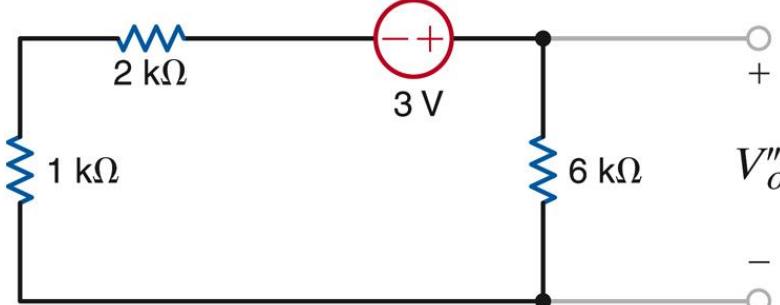
V_0' '1 superpozisyon ile bulunuz

Gerilim kaynağı sıfıra ayarlanır

Akım kaynağı sıfıra ayarlanır

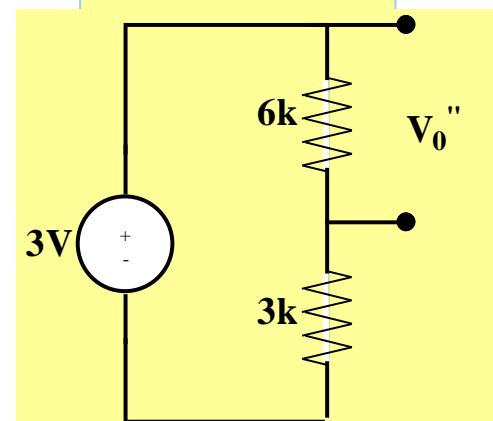
$$I_o = (2 \times 10^{-3}) \left(\frac{1k + 2k}{1k + 2k + 6k} \right)$$

Akım bölüşümü

$$V'_o = I_o(6k) = 4 \text{ V}$$

Ohm' kanunu

Gerilim Bölgüsü

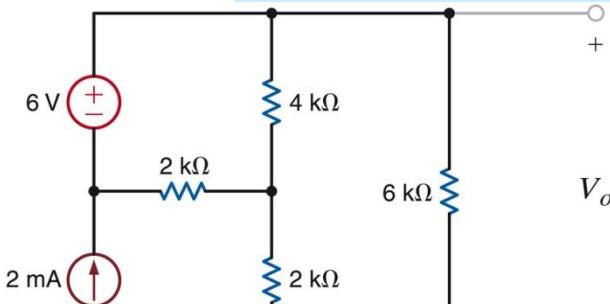

$$V''_o = 3 \left(\frac{6k}{1k + 2k + 6k} \right) = 2 \text{ [V]}$$

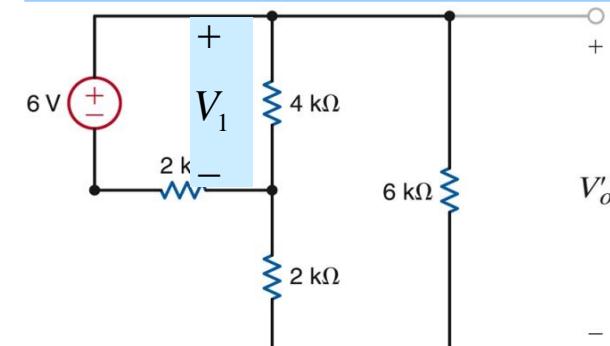
$$V_0 = V'_o + V''_o = 6 \text{ [V]}$$

ÖRNEK

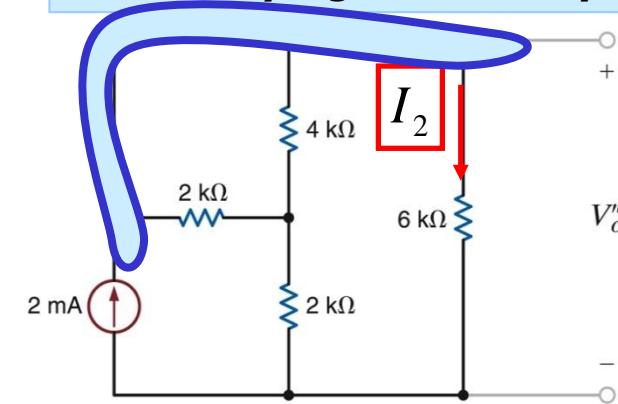
V_0' 'ı superpozis yon ile bulunuz

Akım kaynağı açık devre yapılır

Gerilim kaynağı kısa devre yapılır

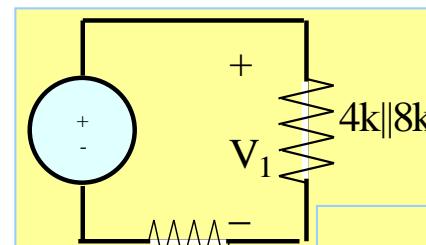

Devreyi yeniden çizebilirsiniz

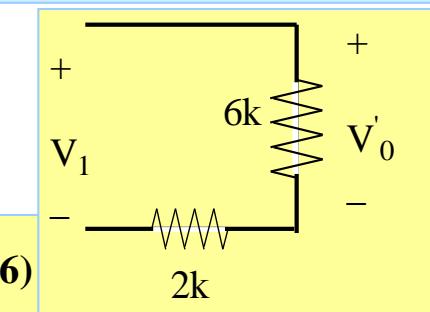
Herbir devreyi ayrı ayrı çözmeliyiz

Eğer V_1 biliniyorsa, V'_o gerilim bölücü ile elde edilir

V_1 direnç birleştirme ve gerilim bölücü ile elde edilebilir

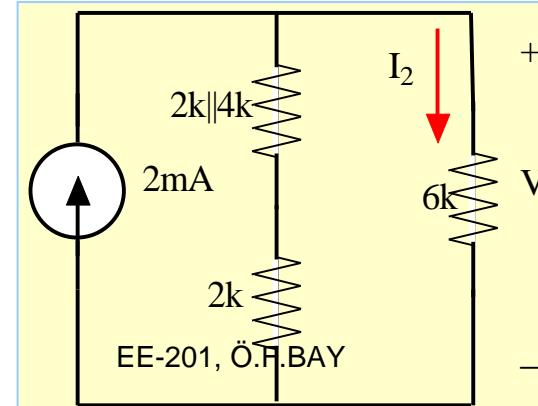

$$V_1 = \frac{(8/3)k}{2k + (8/3)k} (6)$$

$$V'_o = \frac{6k}{6k + 2k} V_1 = \frac{18}{7} [V]$$

I_2 akımı akım bölücü ile elde edilebilir
Ve V''_o Ohm kanunu ile bulunabilir

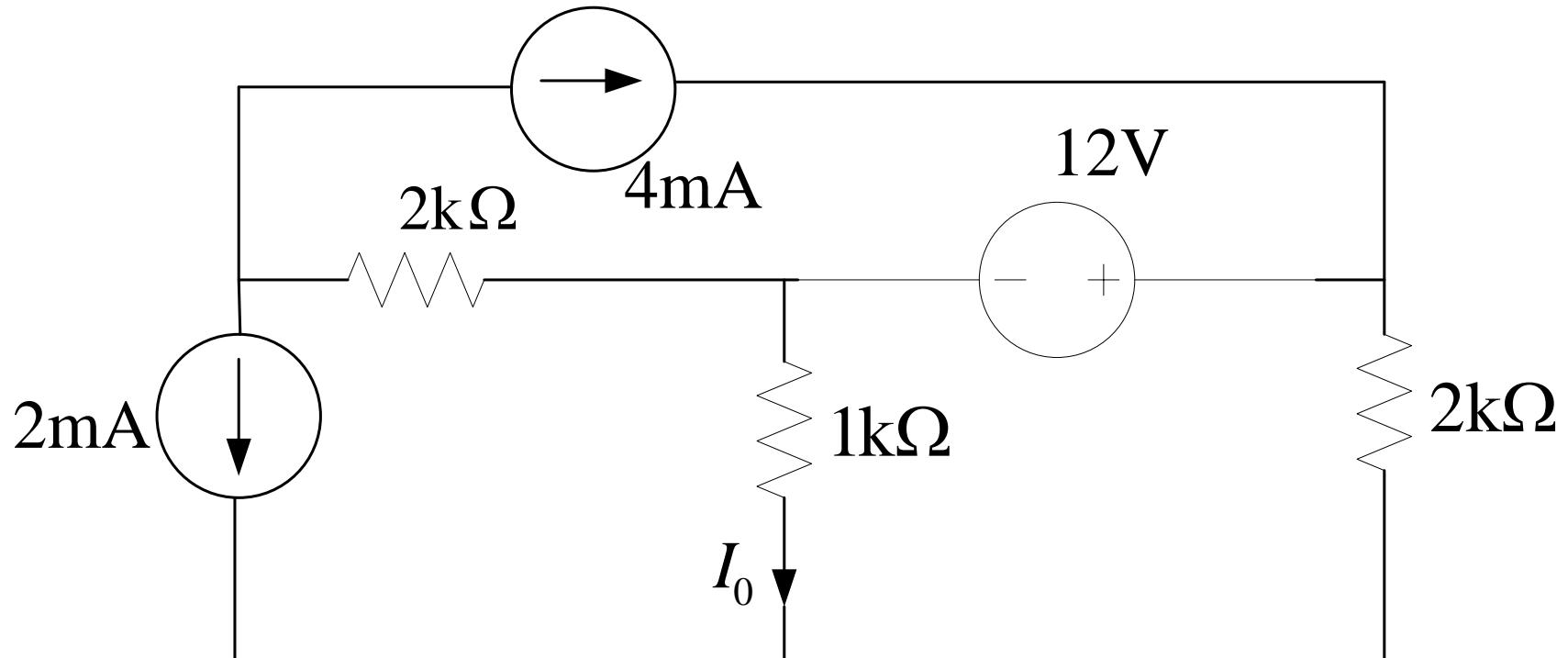

$$I_2 = \frac{2k + (2k \parallel 4k)}{2k + 6k + (2k \parallel 4k)} (2)mA$$

$$V''_o = 6kI_2 = \frac{30}{7} volt$$

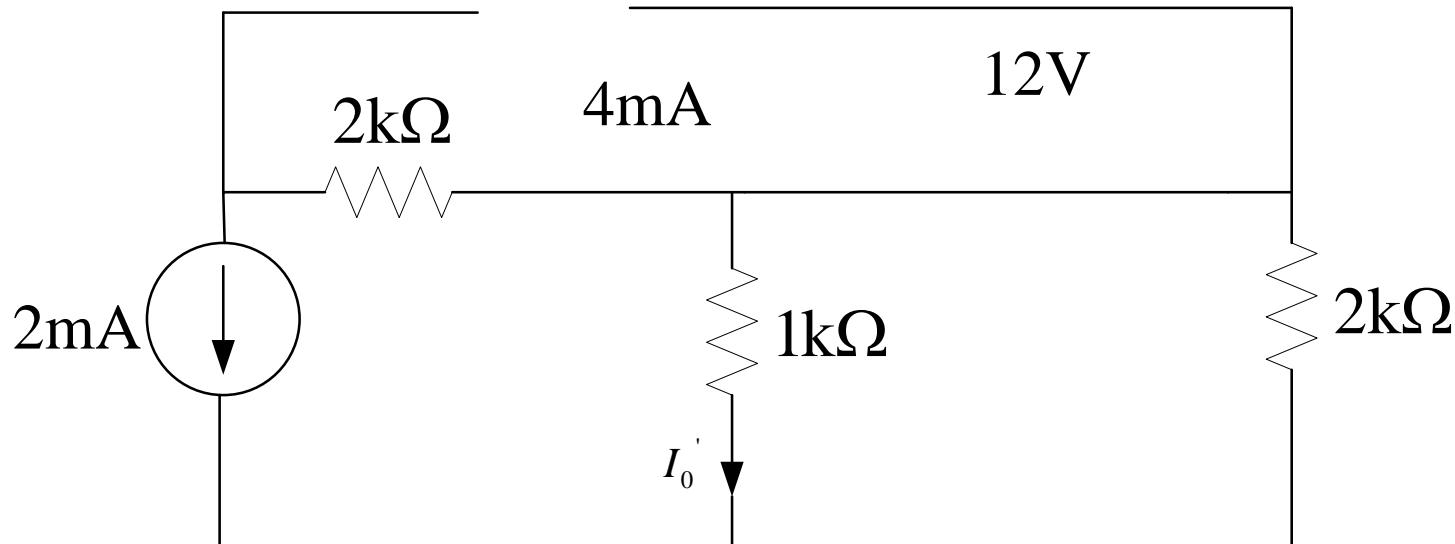
$$V_o = V'_o + V''_o = \frac{48}{7} volt$$

Örnek-2. I_0 'ı Süperpozisyon analizi ile bulunuz

Örnek-2. (devamı)

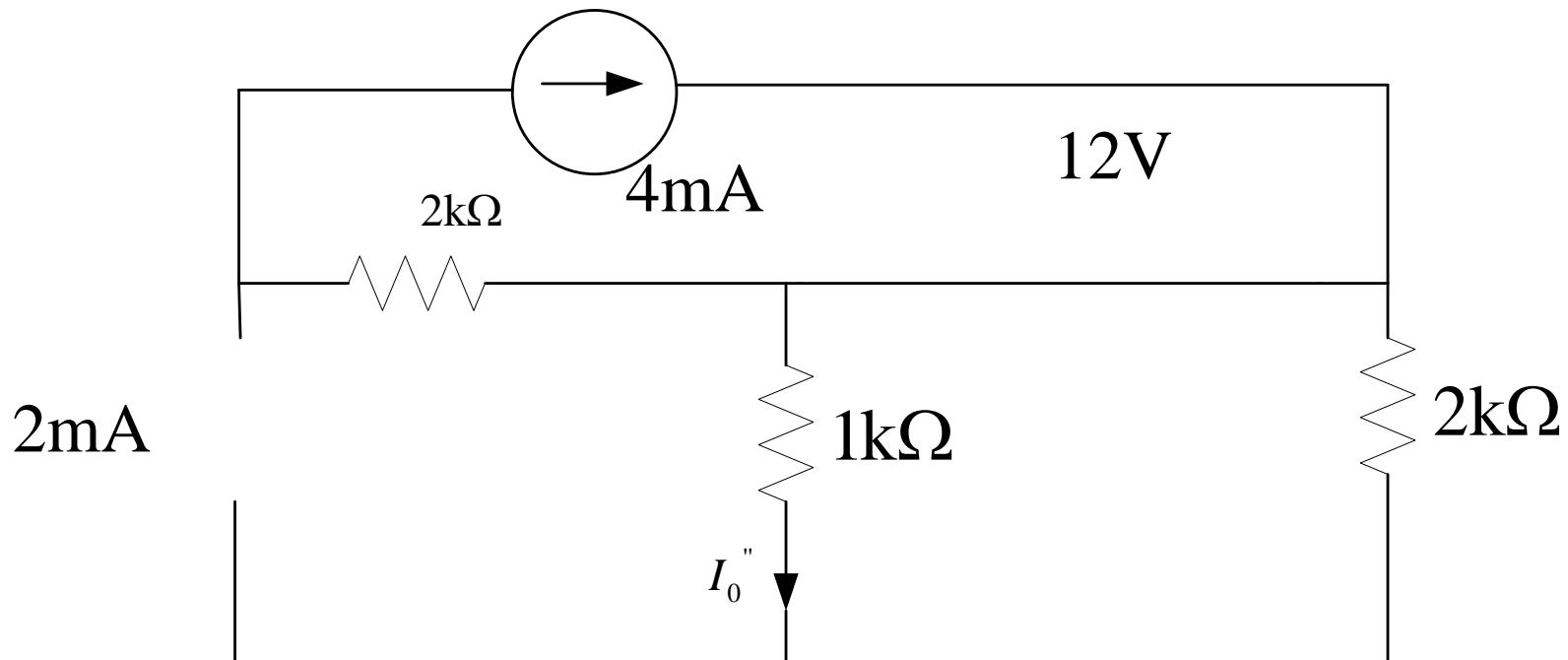
2mA lik kaynağın etkisi

$$I'_0 = -4/3 \text{ mA}$$

Örnek-2. (devamı)

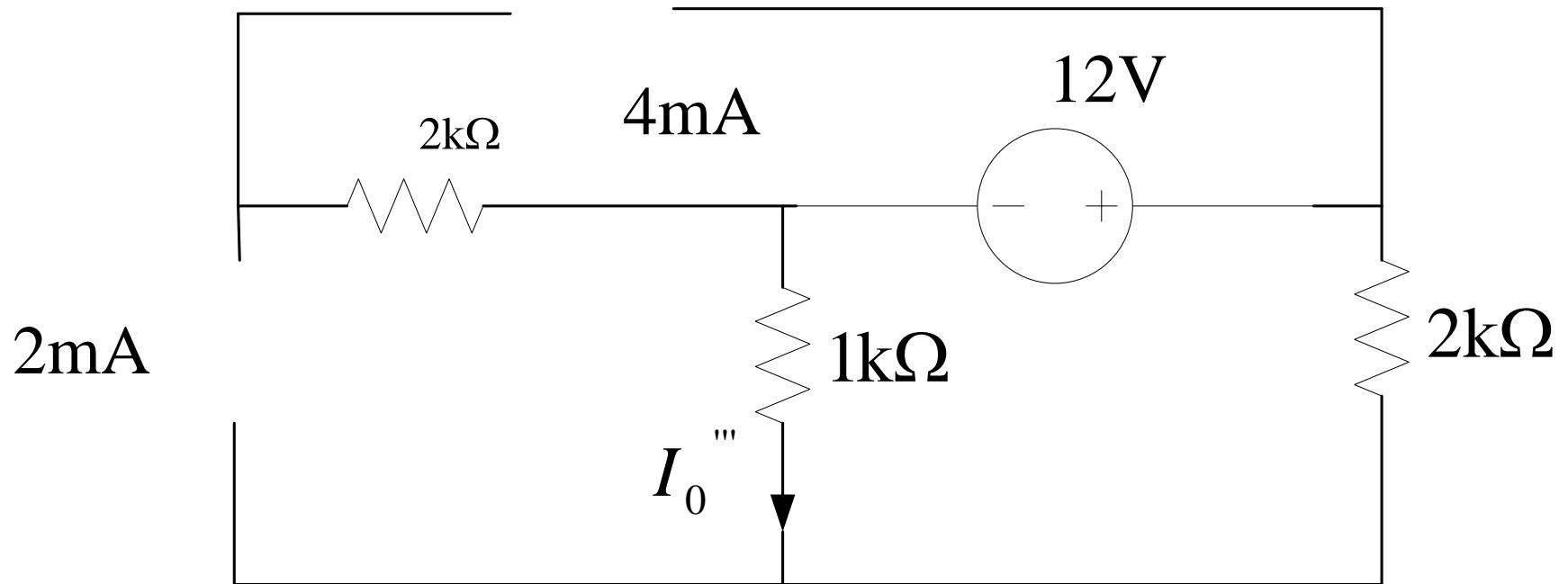
4mA lik kaynağın etkisi

$$I''_0 = 0$$

Örnek-2. (devamı)

12 V luk kaynağın etkisi

$$I'''_0 = -4 \text{ mA}$$

Örnek-2. (devamı)

Sonuç

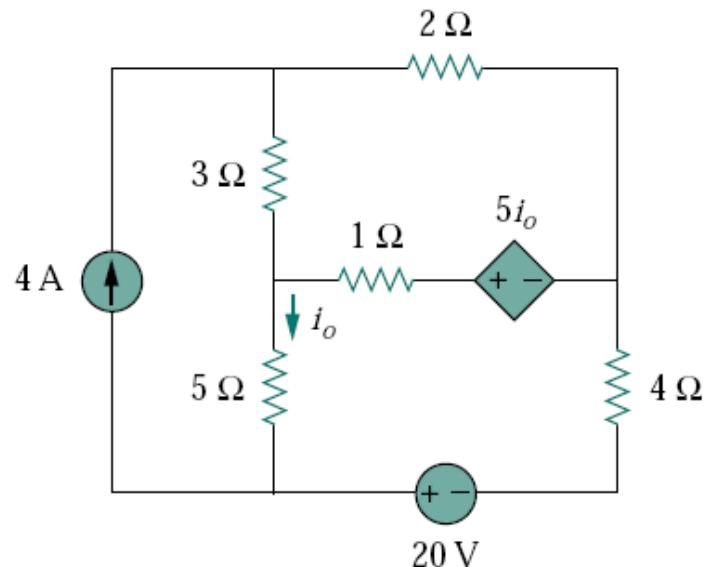
$$I_0' = -4/3 \text{ mA}$$

$$I_0'' = 0$$

$$I_0''' = -4 \text{ mA}$$

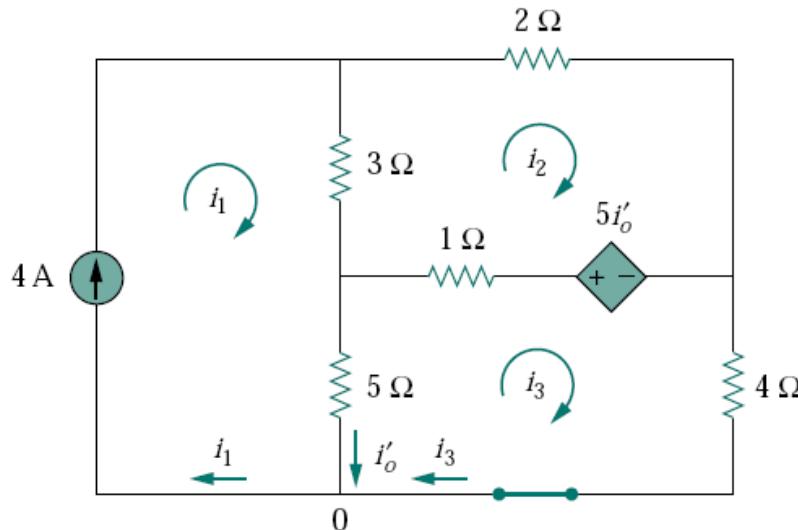
$$I_0 = I_0' + I_0'' + I_0''' = -16/3 \text{ mA}$$

Örnek-3. i_o akımını süperpozisyon ile bulunuz

Örnek-3. (devamı)

1.Adım

$$i_1 = 4 \text{ A}$$

$$-3i_1 + 6i_2 - 1i_3 - 5i'_o = 0$$

$$-5i_1 - 1i_2 + 10i_3 + 5i'_o = 0$$

$$i_3 = i_1 - i'_o = 4 - i'_o$$

Denklemler düzenlenliğinde;

$$3i_2 - 2i'_o = 8$$

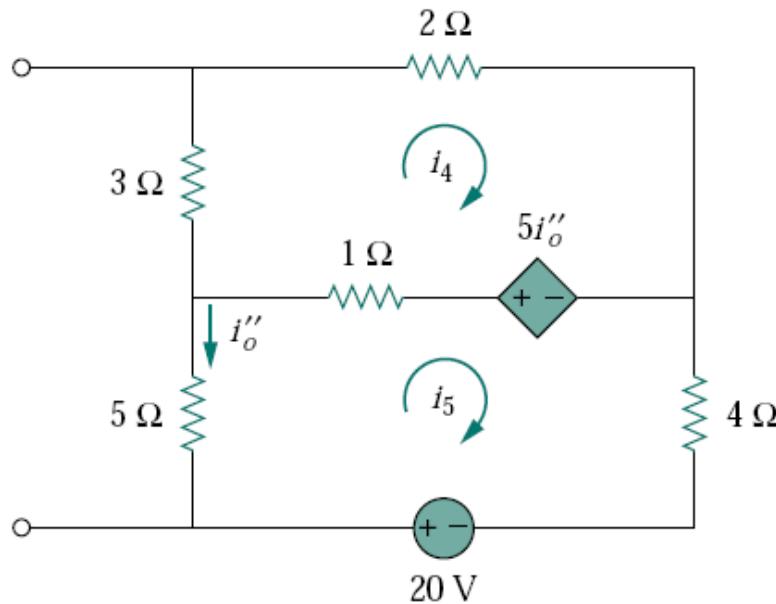
$$i_2 + 5i'_o = 20$$

Denklemler çözüldüğünde;

$$i'_o = \frac{52}{17} \text{ A}$$

Örnek-3. (devamı)

2. Adım

$$6i_4 - i_5 - 5i_o'' = 0$$

$$-i_4 + 10i_5 - 20 + 5i_o'' = 0$$

$$i_5 = -i_o''.$$

Denklemler düzenlenliğinde;

$$\begin{aligned} 6i_4 - 4i_o'' &= 0 \\ i_4 + 5i_o'' &= -20 \end{aligned}$$

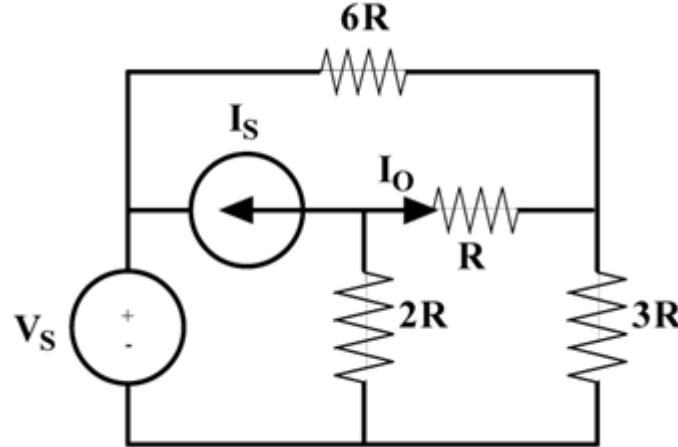
Sonuç;

$$i_o = i'_o + i''_o \quad i_o = -\frac{8}{17} = -0.4706 \text{ A}$$

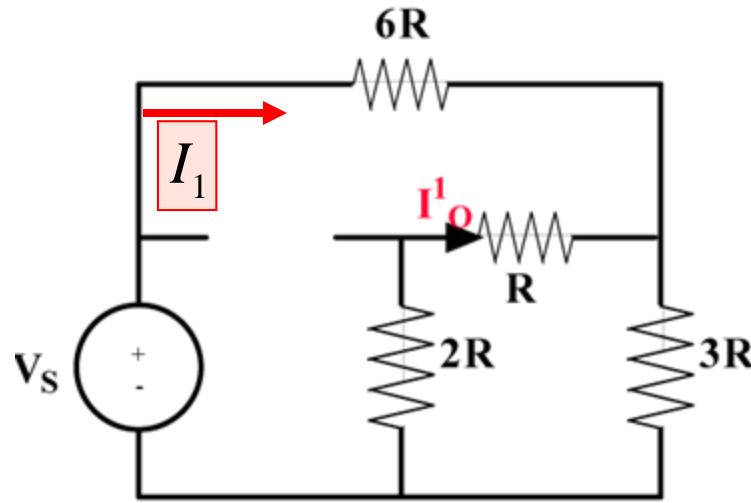
Denklemler çözüldüğünde;

$$i''_o = -\frac{60}{17} \text{ A}$$

Örnek: I_o akımını Süperpozisyon ile bulunuz

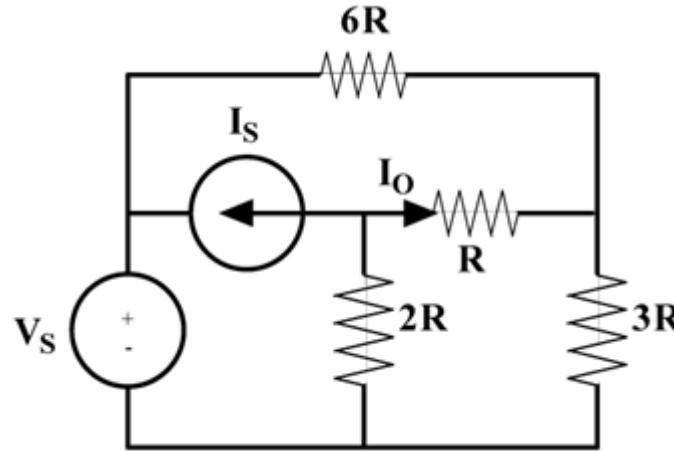
1. adım: Akım kaynağını açık devre yapın

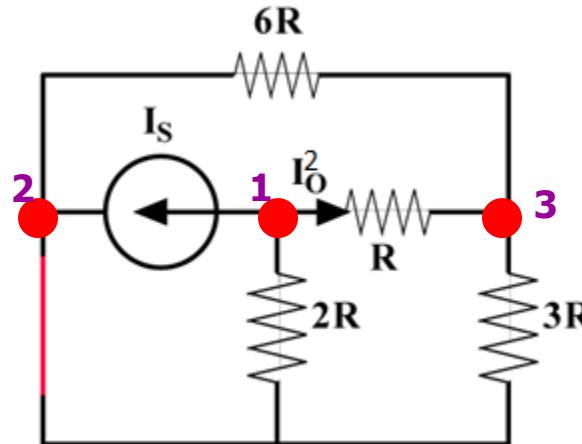
$$I_1 = \frac{V_s}{6R + (3R\parallel 3R)}$$

$$I_o^1 = -\frac{I_1}{2}$$

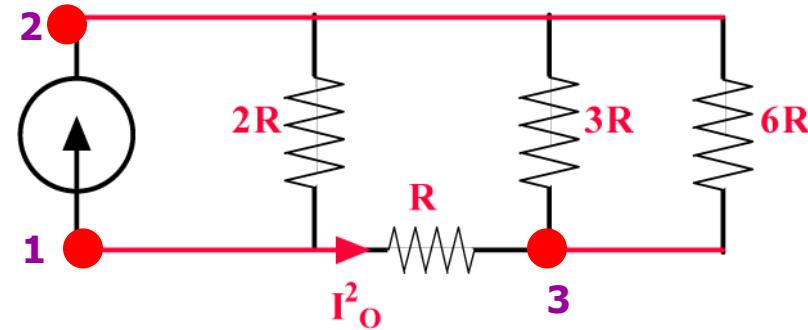
Örnek: I_o akımını Süperpozisyon ile bulunuz

2. adım: Gerilim kaynağını kısa devre yapın

Devreyi yeniden çizin

Akım bölücü kullanın

$$I_o^2 = -\frac{2R}{2R + R + (3R \parallel 6R)} I_s$$

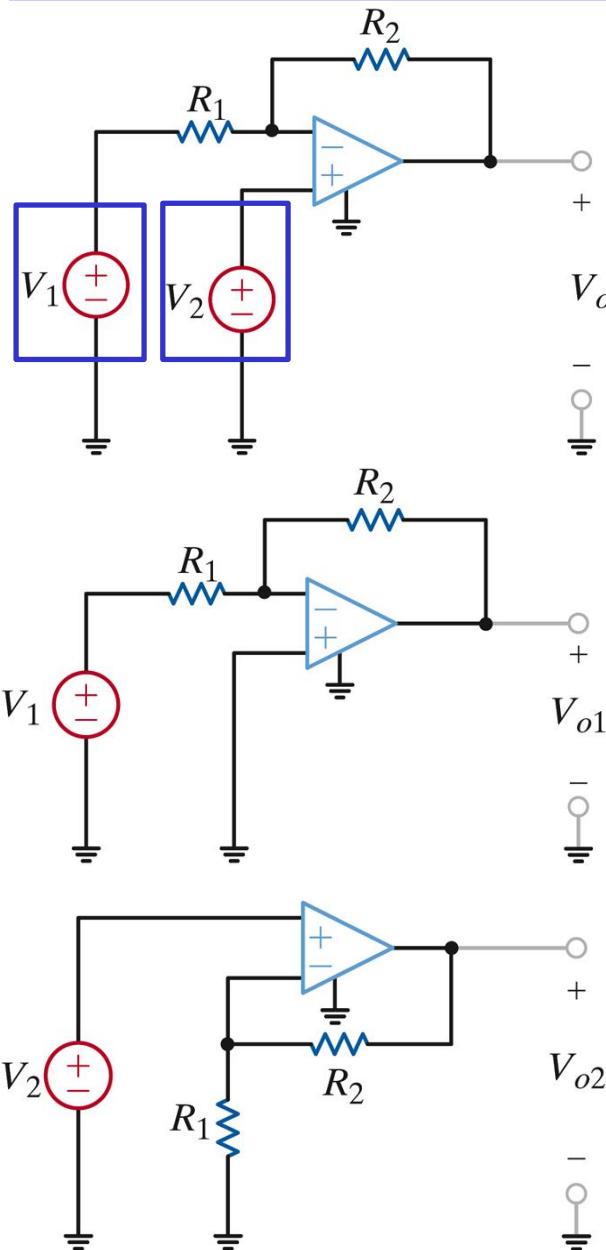
$$I_o^2 = -\frac{2}{5} I_s$$

$$I_o = I_o^1 + I_o^2$$

$$I_o = -\frac{V_s}{15R} - \frac{2}{5} I_s$$

OP-AMP'LI DEVRELERE SÜPERPOZİSYONUN UYGULANMASI

İKİ TANE KAYNAK. İKİ ADIMDA ANALİZ EDECEĞİZ

V1'İN KATKISI.
Temel evirici devre

$$V_{o1} = -\frac{R_2}{R_1} V_1$$

Süperpozisyon prensibi

$$V_o = V_{o1} + V_{o2} = -\frac{R_2}{R_1} V_1 + \left(1 + \frac{R_2}{R_1}\right) V_2$$

V2'NİN KATKISI.
Temel evirmeyen devre

$$V_{o2} = \left(1 + \frac{R_2}{R_1}\right) V_2$$

Daha açık bir görüntü için
devre yeniden çizilmiştir

Çalışma Soruları

- Çalışma Sorusu
- Çalışma Sorusu